

סודות

וילך משה" — אפילו לאחר שכבר הלך משה רבנו מן העולם —
וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל" — עודנו מדבר תמיד את דברי
התורה אל כל ישראל. כל חידוש שמתחדש בכל עת שהיא, הריהו גובע
מכוחו של משה רבנו. על־כן קראו חכמינו לכל תלמידי־חכם בשם „משה“
(„משה שפיר קאמרת“) — לפי שתורתו באה מכוחו של משה רבנו...
(נועם מגדים)

ושב ד' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים. (ל' ג)
זו היא הכמחה על הגאולה. העתידה לבוא בקרוב, וצריכים אנו
לצפות לזמן הזה בכל יום, וזו היא אחת השאלות ששואלין לאדם ליום הדין,
צפית לישועה, ואם יתמהמה חכה לו, כי בוא יבוא בלי שום ספק.
והנה אחד המפריעים היותר גדולים בענין האמונה הזאת, הוא מצב
עמנו בשנים האחרונות בין העמים, כי היינו לעג וקלם כגוים, והננו עתה
השפלים והבוזים בעיני הכל, ורכים שואלים, איך זה אפשר, שאומה שפלה
פזאת תתרומם לאות ולתפארת לעיני הכל?

הכל חיים
בנינו

אבל האמת, אחרי ההתכוננות אנו רואים, כי כל מעשי ד' עם עמנו
המה על דרך זה, בבחינת מאשפות ירים אכיו, להבליט ביותר את הנס
של קיומנו, וכי „הממני יפלא כל דבר?“

|| אברהם הוליד את יצחק בהיותו בן ק' שנה, שע"פ מבע א"א הי'
לו לחוליד, וכן שרה אמרה חבת תשעים שנה תלד? וזהו מה שאמר הנביא,
ישעיהו (מ"ט) הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם, כלומר התכוננו
בנסים שעשיתי להם. — יעקב אבינו זכה להעמיד י"ב שבטים, ולהלחם עם
מלאך ולנצחו, אחר שאליו לקח ממנו הכל, ורק במקלו עבר את הירדן
ואחרי אשר עבד בבית לכן ביום ובלילה י"ד שנה. — יוסף זכה למלוכה,
אחרי אשר הי' מעונה בבית האסורים י"ב שנה. — משה רבינו מיום הולדו
כבר הי' מוכן לצרות ולפגעים, השליכוהו היאורה, וסוף דבר הי' שנעשה
שליח להקב"ה. להיות לגואל את עם ישראל ולתת להם את התורה. —
ישראל היו במצרים שפלים ונבזים, כעדות הכתוב, ויקוצו מפני בני ישראל,
וכל אחד מהם הי' צריך לעשות ארבע מאות לבנים בכל יום, כמ"ש בשם
הרוקח, וגזרו עליהם גזרות גוראות, ומי שראה אותם בשעבודם, לא הי'
יכול להאמין, שהמשועבדים הללו יצאו ביד רמה לעיני הכל, ולא עוד אלא
שפרעה בעצמו יקום בחצי הלילה ויפציר בהם לאמר, קומו צאו מתוך עמי.
ובמשך חמשים יום קרבו כולם להר סיני לקבל התורה והשיגו השגות גדולות
עד למאוד, יותר מכל הנביאים שעמדו לישראל אח"כ, וכמו שאחז"ל ראתה
שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא.

6

21

26

ובן מי שראה את ישראל בימי המן שכבר נכתב ונתתם כחותם
המלך להרוג ולאבד את כולם, מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, בשלשה
עשר לחודש אדר, מי האמין אז לומר, שכיום ההוא גופא יהפך הדבר הזה
על שונאיהם, שהיהודים ישלמו כם כחפצם, ותחת אשר היו מתחלה כאימה
ופחד מכל, יפול פחדם ומוראם על כל העמים, ורכים מעמי הארץ יתיהדו,
והמן, משנה למלך אחשוורוש, שהלך לתלות את מרדכי היהודי על העץ,
יתלה ביום ההוא בעצמו על אותו העץ, ומרדכי יהי' משנה למלך ותחתיו!
וכן הדבר גם בזמננו, כשאנו רואים עם ישראל נתון למשמה כמעט
בכל המדינות, אל יפול לבבנו, כי אדרכא סימן הוא שימהר ד' לגאלנו

31

36

ומאשפות ירוסמנו ונתפרסם לשבח ולתהילה ככל העולם תחת אשר נבזינו
כל הזמן לעיני הכל, ויקימו בנו הכתובים, אורך כי עניתיני, ואבן מאסו הכתנים
היתה לראש פינה, וכישעיהו ס', תחת היותך עזובה ושנואה וגו', ושמתיך
לגאון עולם משוש דור ודור, וכתוב בהישע, והי' במקום אשר יאמר להם לא
עמי אתם, יאמר להם בני א' הי'. ומי שיש לו לב לחבין, יוכל לראות
באספקלריא המאירה גדול השגחת השי' עלינו לרחם עלינו, ולכלי לתת
למשחית להשחיתנו.

41

(1)

למה נאמר בפיו לפני בלבבך?

כתוב: (ל"ח) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו.

תעשה המצווה. וזה שאמר: לעשותו. ובה יבוא על נכון תיבת: מאד. אשר לכאורה דבר יתר הוא, אלא לרמוז ולומר: מאד הזהר לייחד את ד' בפיו ובלבבך בעשותך המצווה, שזה עיקר עשיית המצווה ולא כמצות אנשים מלומדה.

או יאמר, שמדבר על לימוד התורה, כמו שפירש רש"י. ומה שהקדים: בפיו. למילת: לבבך. לרמוז סוד המשנה שכך הוא, תחילה יסוד אותיות משנתו, ואחר כך יעיין היטב בלבבו להבין ההלכה לאמיתיה, ואחר כך מזה יקיים המעשה וסליק ליה מלמודו. וזה שאמר בפיו ובלבבך לעשותו. ועיין כך עמ' שיש חולקים ואומרים שאין לומר לשם יחד ועיין שם טעמם).

טיב הפרשה ויש ליישב ע"פ הפסוק: וידעת היום והשבות אל לבבך. שתחילה עליו לדעת היטב את הדברים וזה על ידי לימוד בפה, ואחר כך יש להשיבם אל לבבו, עד שיהפכו לטבע בגופו. כמו שיש שהסבירו אצל אברהם את הכתוב: וירץ לקראתם. רגליו הריצוהו. פירוש, דרך העולם אדם חושב ואחר כך מוציא אל הפועל. אולם אדם שמרגיל עצמו בדבר מסוים הרי הוא פועל מיד אף ללא מחשבה מוקדמת, כאדם השומע ברו"ם חזק, ומיד קופץ ממקומו.

הודאי ראובן (לר' ראובן טמסטיה) כתב, יש לדקדק במה שאמר: בפיו. וחזר ואמר: ובלבבך לעשותו. שלכאורה לפי ענין קיום המצוות צריך תחילה את המחשבה, בחינת הדבור. ואחר כך את המעשה, כגודע ומתקראי לומר תחילה, בלבבך. שהיא המחשבה, ואחר כך, בפיו. שהוא הדבור, ואחר שניהם, לעשותו. שהוא המעשה.

והירץ, שבא לרמוז על רמוז נוסף הידוע בדברי חכמינו ז"ל, שברצות האדם לקיים ולעשות המצווה צריך להקדים ולומר, בפיו לשם ייחוד קודשא בריך הוא. אשר בזה מתייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה, והוא עיקר ותכלית עבודת ד' במעשה המצות ועסק התורה, וכשהוגה האותיות בפיו, אזי יחשוב בלבבו ויכון, במה שמוציא מפיו ענין הייחוד, שיהיה ייחוד כראוי כדת וכהלכה. ושלא יקרא עליו: בשפתיו כבודני ולבו רחק ממני. ואחרי זה, יקיים המצווה במעשה. ואפשר שעל זה מכוין במה שאמר: כי קרוב אליך הדבר. שאינו רחוק מלפניך עשיית המצווה. אבל הזהר מאוד במה שתלוי בפיו, שהוא דברי הייחוד לייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בפיו. ותכוין בלבבך ענין ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, שהם שתי שמות הוי"ה ואדנו"ת, ואחר כך

87
כפשה

9) ואלו עניניו יחד כראוי כדת

צד דעת הדיעות אשר שאל בטובה לשם ייחוד אשר חדשים מקרוב מפשט ונדפס בסידורים. הנה בזה נאני משיב עד שאלה שאלתי טעם אמירתו ויתר ראוי לשאל אם נאמר כי טוב באמירתו. ולדעתי זה רעם חולס בדורט ועל הדורות שלפני זמננו שלא ידעו טעם זה ולא אמרוהו והיה עמלים כל ימיהם בתורה ובמלות הכל ע"פ התורה וע"פ הפוסקים אשר דבריהם נובעים ממקור מים חיים ים התלמוד עליהם נאמר תומת יתאים מנחם והם הם אשר עשו פרי למעלה וגדול מעל שמים חסדס. אבל בדורט הזה כי נצחו את תורת ה' ומקור מים חיים שני התלמודים בבלי וירושלמי לחטב להם בורות שבירים ומתקשרים ברום לבנם כל אחד אומר אנכי הראיה ולי נפתחו שערי שמים ובעבורי העולם מתקיים אלו הם מהרי"ב הדור. ועל הדור יתחום הוא אני אומר ישרים דרכי ה' ולדיוקם ולכו בם ומסידים יבטלו בם. וסדרה היה לי לדבר מה אצל כהם שמתנה לומר דבר הכנעני כן מנהג של לומר דבר שאינו נאמן וזה ירחם עלינו:

ובגוף דבריו שצריך להוילת מפיו שפועה הכונה על פי הסוד ומציא ראיה מרים זכאים שבגן נריך שיאמר בפירוש שפועה לשם גירושין וכן בגדר גמר לבבו נריך שיזילת בשפתיו ע"כ דברי מעלתו. ואני אומר ממקום שהביא ראיה משם הוא סתירה דברי מחלק שם בין אלה לקדשים דאשה שהמח' לאו לגירושין עומדת ולכן נריך שיאמר בפה וקדשים להכי שתמן כשרים לפי שסתמח לשמן עומדים ואל"כ מנהג שלנו קדשים כינח קדשו גבה וסתמח לשמן עומדים. ומש' שהביא מהלכים לא הביא אלא שמתעבה בלי דיבור אינו כהם אצל מעשה דבר שסתמח לשמה לא בעי שום סיוע. ואני אומר ק"ו סדברים אף בקדשים אף שדלתי מנהג שיעשה בפירוש לחיית ורטי

יאמר לשמו פן יאמר של לשמו וכן של יחשוב לשמו פן יחשוב של לשמו אף שהוא משם רחוק שיעשה בין לשמו לשל לשמו ק"ו בטובת הספלה והמלות שיש בהם עיקולי ופסורי וכמה משם ק"ו נגמיעות כאשר ראית כ"ו בטובת פשיטת שיש לבבך של יכוין כלל ודי שפועה המנהג לשם מנהג: ומ"ש מעלתו שטוב להיות הקצר אמן בדיבור ומתעבה ומעשה. הנה אבוי כנה"ג הם תיקט לו תפלות וברכות וליכא מידי דלא רמיח בטובת הספלה והברכה וברכה הוא המעוררות הדיבור ומתעבה וכל מנהג שיש ברכה לבניה ח"ש לומר שום דבר לפני רב הברכה. וכל דבר שאין ברכה לפניו אינו טוב לומר בפיו שיש דבר זה לקיים מלות בוראיו וזה די ח"ש יומר. והטעם הוא רק פירוש המלות וכל התיקונים למעלה נעשים מאליהם ע"כ מעשני:

אבל מה שפלא מעלתו מה שאומרים טעם לומר שם וי"ד ה"י בוי"ו ה"י אם יש בזה מנהג הנהג השם ופלא בדברי הפוסקים אם בשי' אריות ראשונות ית איסור הנהג השם. הנה לפי מה שאני זכור מילדותי ששמעתי האנשים הסס היו אומרים שם וי"ד ה"י בוי"ו ה"י במילתו ובה ודלתי ליכא מנהג הנהג השם. אבל כבר גליתי דעתי שיומר מנהג שמתקן וישתקע הדבר וגם במחשבה לא יחשוב רק פירוש המלות ובדרך זה ילך בטח ולא יבטל בשום דבר. ויומר מה אין להאריך בדברים כאלו. וגרוב סעודה אהר: דברי הד"מ:

(יד) בפי' ובלבדן לעשותו. הוכיר בכאן שלשה דברים: הפה, הלב, והמעשה. והנה כל המצות נכללות * בשלשה חלקים אלו: כי יש מצות תלויות בפה, ויש תלויות בלב, ויש במעשה, ועל זה דרשו רז"ל 14: על שלשה דברים העולם עומד, על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים. על התורה, זהו, בפי', ועל העבודה, זהו, בלבבך, זו עבודה שבלב 15, ועל גמילות חסדים, זהו, לעשותו. ומן הידוע כי המצות התלויות בלב עבודה גדולה להקב"ה מן המצות התלויות בדבור * ולכך אמרו רז"ל 16: פוסק מדברי תורה לפסוק * קריאת שמע, ואמרו 17 על פסוק ראשון זו היא קריאת שמע של רבי יהודה הנשיא * התלויות בדבור עבודה גדולה יותר * מן התלויות במעשה, ולכך אמרו 18: גדולה תורה יותר מכל הקרבנות כלן, שנאמר: זאת התורה לעולה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים 19. ומפני זה הוכיר, ובלבדן באמצע לחשיבותו מכלן * והוכיר, לעשותו אחריו. ור"י

(10) ל' קה"י

"בן מאה ועשרים שנה אנכי היום" (לא ב)

"כיו באדר נולד משה וכו' באדר מת משה. ולמה מת ביו? אלא שהגיע ארכו של יהושע למשול" (ירושלמי)

(11) כמ"ד כ"ג

(לכאורה - תמה הגאון רבי אשר לעמל הלוי מגלוגא, אב"ד אייזנשטאט - איזו שאלה היא "ולמה מת בז", שהרי זה עתה נאמר כי ביום זה כלו מאה ועשרים השנים שנקצבו לחייו של משה רבינו?

ואולם, הקשה המהרש"א בחידושי אגדות (קידושין לח. ד"ה ממלא), על מה שנאמר שם בגמרא שהקב"ה ממלא את שנותיהן של צדיקים מיום ליום, שלפי זה משה שנולד בז' באדר, היה ראוי למות כבר בו' אדר, שהרי ז' אדר שייך כבר לשנת המאה עשרים ואחד, וקצבת חייו היתה רק מאה ועשרים שנה, כפי שדרשו חז"ל (חולין קלט:) מן הפסוק "בשגם הוא בשר" - בשגם בגימטריא "משה", ונאמר לאחריו "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", אולם לכאורה חי משה רבינו בפועל מאה ועשרים שנה ויום אחד?

(1) אך אפשר ליישב את קושיית המהרש"א, על פי דברי התוספות (ראש השנה ג: בד"ה למניינא), בשם הירושלמי, שכל שנה שעדיין לא עברו שלושים יום ממנה - עדיין נקראת על שם השנה שקדמה לה, ולכן אף שמשם הסתלק בז' באדר אין בכך סתירה למה שנקצבו לו מאה ועשרים שנה, כי עדיין לא חלפו שלושים ימים מהשנה החדשה.

(2) אלא שלפי זה יהיה קשה: אם כך, הרי יכול היה משה רבינו לחיות עוד עשרים ושמונה ימים, ולמה חי רק עוד יום אחד?

זו היתה קושיית הירושלמי "ולמה מת בז", והכוונה לקושיית המהרש"א, שמה ועשרים השנים שנקצבו למשה מסתיימים כבר בו' באדר, ואין לומר כתירוצונו, שכן אז יהיה קשה למה לא חי עוד עשרים ושמונה ימים? ועל כך משיב הירושלמי שמה שמה לא חי יותר הוא משום שכבר הגיע ארכו של יהושע למשול, ולולא זה אכן היה חי עוד עשרים ושמונה ימים!

"חום המשולש" (וינא תקיפ; י"ל מחדש של ירי הרח"א ריינין, ירושלים תשנ"ח)

למצוא את הקב"ה מאחורי המחיצה

(12) אפ"ק ר"ח שו"ת

ואנכי הסתר אסתיר פני (לא, יח)

נתבונן מהו "הסתר פנים".

ישנו חפץ הנקרא "מחיצה". ההבנה השטחית הרווחת בעולם היא, שמחיצה עניינה הפרדה והרחקה. אך המתבונן ביתר עמקות מגלה כי פעמים רבות אין המציאות כך, אלא להיפך: דווקא על ידי המחיצה מתאפשרת קירבה וסמיכות.

דוגמא לכך היא המחיצה בבית הכנסת המבדילה בין עזרת הגברים לעזרת נשים, וישנו ענין להרחיק את הנשים מן העזרה ולתת להן עזרה נפרדת.

(4)

במעמד הר סיני נאמר: "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר וגו' וענן כבד על ההר וגו' והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש, ויעל עשנו כעשן הכבשן" (שמות יט. טז-יח). הרי לנו כי באותו מעמד היו חושך, ענן וערפל. וכמו כן כשנבנה ביהמ"ק והגיעה השעה שהקב"ה ישרה שכינתו בו, אמר שלמה המלך ע"ה: "ה' אמר לשכון בערפל" (מ"א ת. יב).

6 הטעם בזה פשוט. כי הנה כיצד יתכן שהשי"ת כביכול ירד על הר סיני או ישכון בביהמ"ק, והרי אפילו השמש שהיא אחד מהשמשים של הבורא יתברך, אם הקב"ה היה מורידה על הר סיני, מיד היה נשרף לחלוטין, שהרי גדולה פי שלוש מאות ושבעים מגודלו של כל כדור הארץ, והחום המופק ממנה הוא עצום ונורא שלא ניתן לעמוד בו. על אחת כמה וכמה בשעה שהבורא ית' בכבודו ובעצמו ש"אש אוכלת הוא" יורד על הר סיני, שההר אינו יכול לעמוד במצב זה. לשם כך הוצרך הקב"ה להעמיד מחיצות בדמות "חושך ענן וערפל", לא כדי לחצוץ ח"ו בינינו לבין אור פני מלך חיים, אלא כדי לאפשר את ירידתו והתגלותו על הר סיני.

(13) pe

בית המקדש היה מקום שכינת קדשו יתברך, בו הקב"ה היה שרוי עמנו יחד. כשהגיע מצב שבו כבר לא היתה לנו אפשרות להימצא במחיצתו, לא כתוב שהקב"ה הודיע על הסתלקותו משם, אלא "ואנכי הסתר אסתיר" - כביכול הודיע לנו: אלבש מחיצה בתוך מחיצה, ושם תוכלו למצוא אותי!

זוהי גם כוונת הנביא ירמיה בכנותו את השי"ת בכינוי "דב אורב הוא לי" (איכה ג. י). וזמנו שהרי בספר "בית אלקים" להמבי"ט מובא שתמיד יש להמשיל את הקב"ה אך ורק במשלים של כבוד.

21 המשל בזה הוא כך: ביום הפורים יצא האב מהבית, ולאחר מספר דקות נכנס בחזרה לבוש בתחפושת של דוב. הילד, שלא הכיר את אביו, מרוב בהלה החל לזעוק ולברוח מהמקום, אולם כשאמו גילתה לו שבעצם זהו אבא, האמין לה הילד, רץ אל האב המחופש, וביקשו: "אבא! הצילני נא מיד הדוב"...

הקב"ה, כביכול, עטה על עצמו תחפושת של דוב. מה עושה היהודי במצב כזה? תופס את הרבנו של עולם בעצמו! זוהי הנהגה מסוג אחר, הנהגה המביאה אותנו אל השי"ת בעצמו.

26

(14)

1 ועיין בשלח"ק (עמוד הספילה דין ק"ש של ערבות ד"ה אר"ל) שכתב דשערי דמעוה לא ננעלו לא נאמר דוקא על דמעוה אלא אפילו אס לפעמים אינו זוכה ממש אלא מתפלל בקול צכי כלומר בקול נמוך ונשבר כאלו הוא זוכה זה נמשך גם כן כצדי ומקבל השי"ת תפילתו, ומרומז בקרא (ספ"ט ו') כי שמע ה' קול צכיי, לא אמר צכיי אלא קול צכיי כלומר שעשה הקול כאלו היה צוכה.

והשתא אמי שפיר, דנחרוז קודם זה 11 אומרים תמכתי יתדותי בשלש עשה תיבות וצערי דמעוה כי לא נשלכות, דמקודם אומרים דכטותיס זוכות הדמעוה, ואח"כ אומרים צעור אותם שאין יכולים לצכות, שקשה להם ומתפללים בקול צכיי, יהי רצון מלפניך שומע קול צכיות שמשים דמעמינו ננאדך להיות וכו', דהקול צכיה יהא נמשך כצכיות כ"ל. וזכות זאת יצילנו מכל גזירות אכזריות.

כפירוש של שלש עשרה מדות, יהי רצון מלפניך שומע קול צכיות שמשים דמעמינו ננאדך להיות וכו'. ויש להעיר על השנוי לשון, שמתחיל בקול צכיות וממשיך שמשים דמעמינו, ועוד, מה הציאור בקול ומה זה קול צכיות.

ויש לומר על פי מה דאיתא בספיה"ק הציאור צגמי צרכות (ג): אף על פי ששערי תפילה ננעלו שערי דמעוה לא ננעלו וכו'. דכל התפילות עוברות דרך מליצים ומקטרגים והם מעיינים צמעשי האדם חליתיו ועל כן צנקל שמתעכב אללם התפילה ולא מתקבל לפני קסא הכבוד כי מי יאמר זכיתי לצבי מה שאין כן תפילת הדמע אינה עוברת צאמצעותם אלא נכנסת ישר אל הקצ"ה צעל הרחמים אשר לצ נשבר ונדכה 16 לא צוכה.

ק"ש ח"י

(5)